

Oldtidsminder i Notmark sogn

Kilde: J. Raben og andre

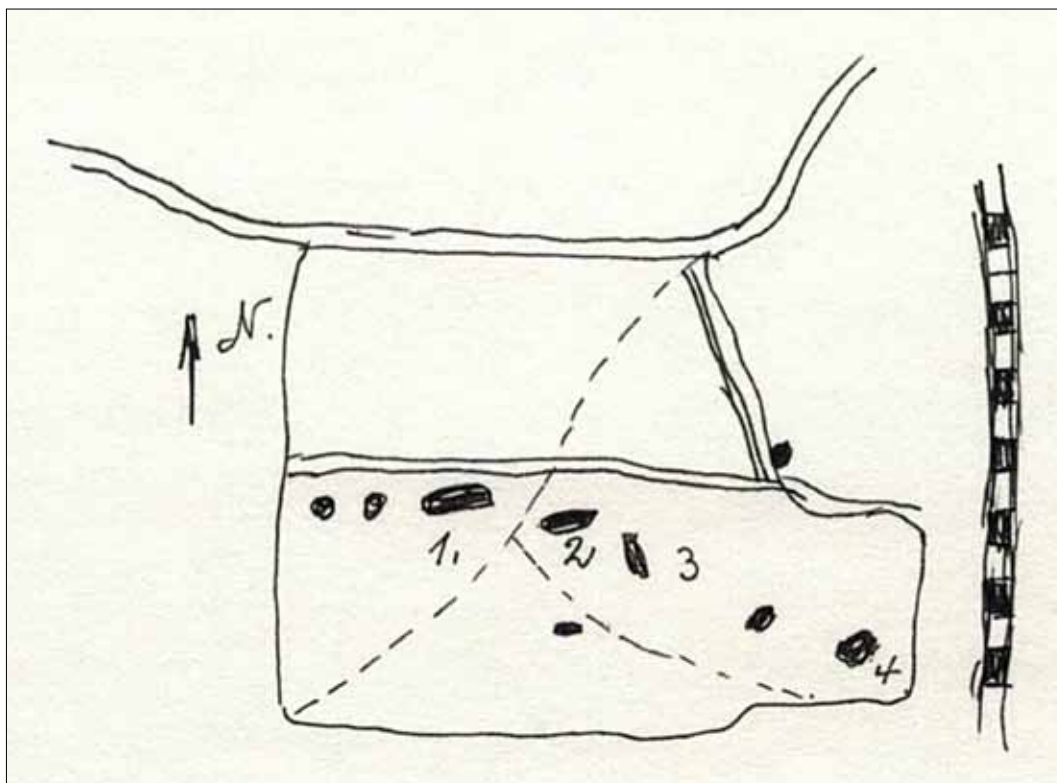
Af jordfaste oldtidsminder kendes i sognet ca. 100 gravhøje, som nesten alle med undtagelse at dem, som ligger i skov, er overpløjet og stærkt udhævnet. I den til sognet hørende del at Nørreskove ligger 12 ved Frydendal og en ved Frederiksgård. Nær Frydendal ligger en runddyse med et smukt åbent kammer. Dækstenen er væltet af og ligger ved siden af kammeret. Få meter derfra ligger en langdysse, 23 meter lang og 7 meter bred, med et urørt dysekammer. På den høje bakke lidt imod nord findes 3 småhøje. I et par høje nær skovvejen til Østerholm er åbnet et dyssekammer.

Dyrehaven ved Rumohrsgård, som nu er statsskov, gemmer særlig smukke oldtidsminder, to anselige langdysser, to runddysser og flere småhøje. I en lille stenhøj, ved den vestlige langdysse fandtes 1862 et gravkar med brændte ben og gravgods fra den romerske jernalder. Gravgodset bestod af en broncefibul, nogle små jerngenstande og et lille lerbæger med hanke.

På Rumohrregårdsmark syd for Dyrehaven, nu tilhørende statshusmændene Hans Bladt og Peter Rasmussen, ligger et par overpløjede høje, I 1932 blev der gravet sten op på begge høje, som begge gemte grave fra den ældre broncealder. I Bladts høj fandtes et 70 cm langt bronceeværd, i Rasmussens høj lå en 28 cm lang bronceolk. Begge findere har foræret fundet til museet på Sønderborg Slot. Flere steder findes gravpladser og bopladser fra jernalderen. Enkelte, overpløjede højtømter spredt over sognet. Der er kun få oldtidsminder bevaret i Notmark sogn lad os værne om dem.

Oldtidsminder i Rumohrsgårds Dyrehave.

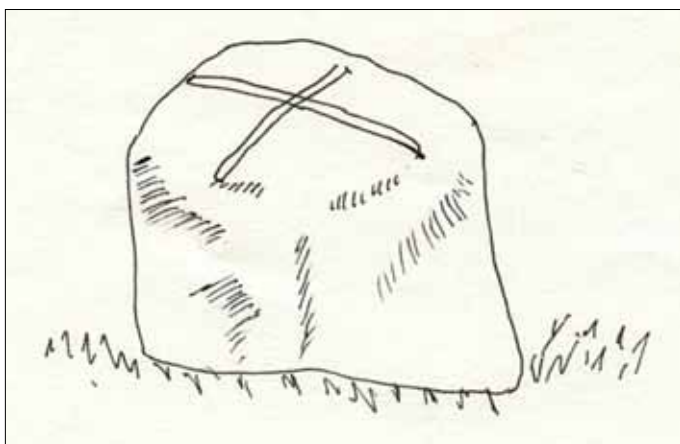
I Rumohrsgårds Dyrehave, nu statsskov findes flere lang- og runddysser. De på kortskitsen med 1 - 4 betegnede mindesmærker blev restaureret i 1945.

Skitse over dyssernes beliggenhed i Dyrehaven.

Langdysse nr. 1 i Dyrehaven

Den vestlige langdysse, nr. 1. har en længde på 39 meter, bredde 19 meter, højde 2 meter længderetning øst - vest. 38 randsten er bevarede, de var næsten alle skredet ned eller forskubbet af trærodder. Randstenene blev alle sat på plads. Omtrent på midten af højen har været to kamre. Det østlige er allerede blevet ødelagt i 1862 af daværende ejer af Rumohrsgård. Et stort afkløvet stykke af dækstenen ligger på stedet, og ved dette står en sten med et ligearmet kors indhugget i den opadvendte side. Korsets furer er foroven 3 cm brede, dybden 1 - 2 cm. De har regelmæssig buet form med ret ren bund. De er sikkert ikke hugne med jerninstrument. Stenen må betragtes som helleristning. Gamle folk i Hundslev har fortalt, at tidligere domæneforpagter Jacobsen, Rumohrsgård, at proprietær Hellemann, der før ejede gården, har gravet kamret ud i 1862. Da arbejderne iblandt kamrets sidesten så at der på den var indhugget et kors, gjorde Hellemann opmærksom derpå, bød han, at de skulde lade stenen stå, for korsets skyld. Hellemann har også ladet fjerne over de to saldere kamre i den østlige langdysse og de fleste af randstenene ved begge langdysser til bygningsbrug på Rumohregård.

Korsstenen i Dyrehaven ved langdysse 1.

Uden tvivl har korstegnet kultisk betydning og korset må anses for at være et solmærke. Det synes også sikkert, at korstegnet har været på stenen, da den blev indbygget som sidesten i gravkisten, så det må antages, at helleristningen er ældre end graven. Da man ikke kender noget til gravkistens datering, men da efter de gamles mundtlige beretning gravkistens sider

har bestået af mindre sten, må den have været en hellekiste. Den kan godt hidrøre fra den ældre bronzealder så der er ikke noget der taler imod, at man ikke har kunnet bygge en yngre stenalders hellige sten ind i gravrummet. Kors og hjulkors eller hjul uden kors er hellige tegn den primitive billedlige fremstilling af solen. De forekommer i Danmark langt sjældnere end de skålformede fordybninger.

Korsstenen i Dyrehaven ved langdysse 1.

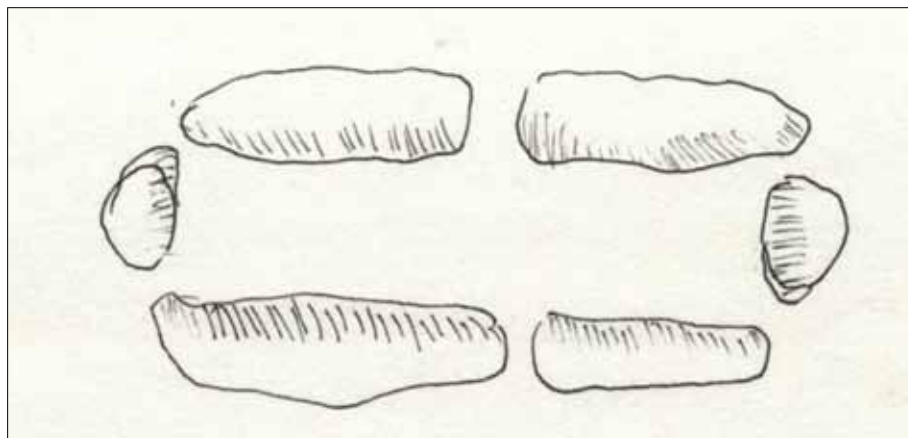
Meget ofte sammenstilles på helleristningerne soltegnet, hvad enten det er et kors, en kreds eller et hjul med de skålformede fordybninger i fundne stene. Der kendes sten, som viser solhjulet fyldt eller omgivet af frugtbarhedsskåle. Skålstenen fra Miang, der er opstillet i Sønderborg slotsgård viser solringen på en helt skåldækket flade. Den i foråret 1938 på Sebelevmark fundne helle - ristningssten bærer en skål midt i Solringen. Disse mærkelige, vidt udbredte tegns betydning er vistnok frugtbarhed. Hvad er vel rimeligere for agerdykere og kvægholdere end at sørge for vækst hos avl og dyr, og sol og frugtbarhed kan ikke skilles ad over for avl og trivsel, de danner det højeste begreb for oldtidens folk, ved tanken om slægtens fremtid.

De store fritliggende sten eller overliggere over stenaldersgrave, kan være oldtidens folkets fælles kultplads, hvor man, ligesom en menighed samles i sin kirke, foretog en fælles religiøs handling i bøn om varme og frugtbarhed. Således kan de mindre skålsten have tilhørt en hjemmekult ligesom katolikernes rosenkrans. (*Fra Als og Sundeved 9 hefte 14. J. Raben*)

I langdysse nr. 1. findes lidt længere mod vest et velbevaret dyssekammer i højens længde retning. Det består af 6 sten, to i hver langsideside og en innskudt sten for hver ende. Dybden er 70 cm.

flade sten, på denne fandtes en smuk stridsøkse af granit.

I en dybde af 1,20 m fandtes kamrets gamle flintlag. Det lå over bunden i hele kamrets længde og over en bredde af 0,85 m.

Vestkamret i langdysse nr. 1 i Dyrehaven.

Det smalle lange kammer med innskudte endesten viser den ældete form for dyssekammer og er hos os hidtil kun fundet i langdysser.

Kammeret har to dæksten. Det blev udgravet i 1918, men der fandtes intet gravgods. (Sønder - Jydsk Månedsskrift 1949 septemberheftet.)

Langdysse nr. 2 i Dyrehaven

Langdysse nr. 2 ligger ligeledes i længderetning øst - vest. Den er 34 meter lang, 16 meter bred og ca. 2 meter høj. Bevaret er 34 randsten, der næsten alle var skredet ud eller dækket af skovmulden. Ved restaureringen blev de afrenset og tildels rejst. Højen har 3 kamre.

Centralgraven midt i højen viser samme ældre form som graven i langdysse 1. Kammeret er blevet udgravet i tidligere tid. I højens vestlige del ligger et lille dyssekammer. De mindre sten som dannede langsiden mod vest var væltet ind i Gravkammeret. De blev sat på plads og dækstenen, der lå afvæltet ca. 5 meter fra graven blev igen sat på plads. Der fandtes intet i graven.

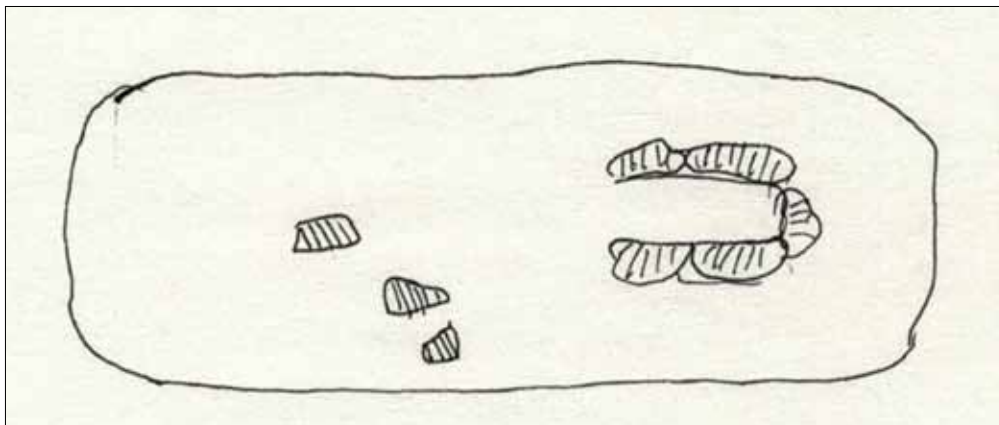
Østkammeret, nær dyssens østende, har været udgravet til en dybde af ca. 0,90 meter. Ved udrensningen viste det sig, at dette kammer har særlig interesse. 1,05 meter under bæres-tenenes overkant lå en brolægning af mindre,

Kammeret har altså to gange været benyttet til begravelse. Sidste gang kammeret er blevet benyttet er det blevet udvidet, den sydlige sidesten er flyttet længere mod syd, og dermed har de fået større gravrum. I åbningen, som derved fremkom i kammerets sydøsthjørne, blev der lagt en tærskelsten, og den øvrige indgang er blevet tættet ved en opstabling af afkløvede spalter og mindre sten. Man har så brolagt den hele udvidede gravbund. Flintlaget derunder dækker kun den oprindelige kammerbund. Her er altså et nyt og godt bevis for, et mindre kammer i en senere tid er blevet ombygget og udvidet. Disse ombyggede kamre har Jens Raben betegnet som "dyssestuer". (Se uønderjydsk Månedsskrift 1940, september).

Kammeret har en indvendig længde af 2,20 meter, en bredde af henholdsvis 1,10 og 0,85 meter, dækstenene mangler. Denne langdysse har en særlig interesse, da den gemmer grave fra forskellige tidsperioder.

Langdysse nr. 3

Langdysse nr. 3 ligger lidt længere mod øst, en svag jordhøjning med to ødelagte kamre. Den ligger i retning syd - nord. Det sydlige kamers sten lå temmelig spredt, men så godt det kunde forsvares blev stenene skubbet sammen igen, således at det har fået sin formentlige form.

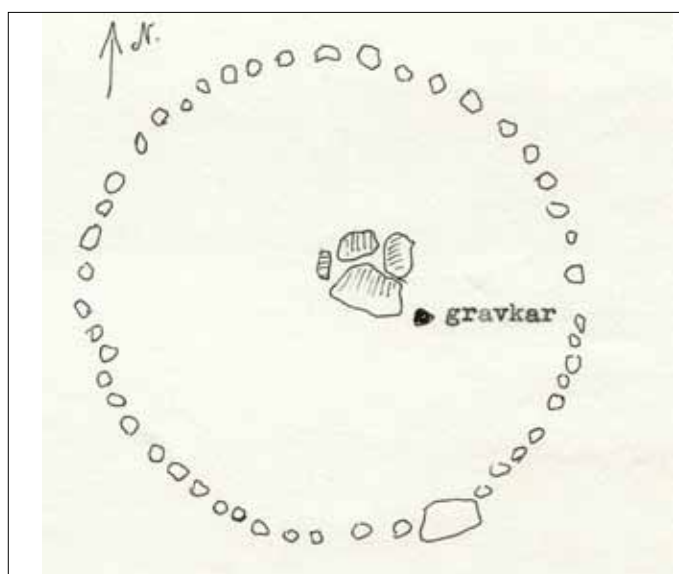

Langdysse nr. 3 i Dyrehaven.

Runddysse nr. 4 i Rumohregårds Dyrehave

Dysse nr. 4 ligger ved skovens østlige udkant, en rund høj, hvis diameter er ca. 15 meter og højde 1,60 meter. Den er omgivet af en tætsluttet stenkrans af 47 randsten. Stenkransen har et tværmål af 12 meter. Randstenene der var jorddækkede, blev afrensede og ligger nu synlige om hele højfoden.

Oprindeligt var kun fire randstene synlige og ved sydfoden lå en stor sten der, såvidt den var synlig havde en længde af 1,65 og en bredde af 1,00 meter og hele overfladen var fyldt med

Dyrehaven : Runddysse nr. 4.

Det nordlige kammer er dog fuldstændigt ødelagt. Sydkamrets form har været den ældre, langt og smalt, som i langdysse nr. 1 og nr. 2.

fordybninger. Da den efter størrelsen ikke svarede til de øvrige randsten, blev den antaget for at være kamrets overligger.

Kamret er ødelagt. Randstenene, den ene sidesten og terkelstenen kun tilbage. Ved sydøstre højfod lå den store dæksten, 1,75 meter x 1,10 meter. Dens overflade er tætbesat

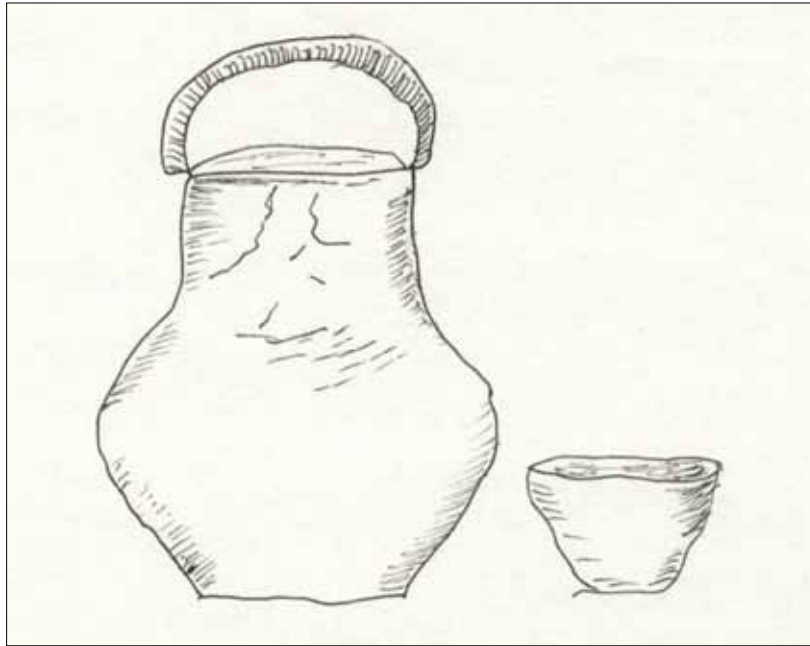

med 165 skålformede fordybninger, tildels dybt indgnedne skåltegn. Den er den betydeligste af de 100 skålsten, der hidtil er funden på Als og Sundeved. Stenen blev lagt op på højen, hvor den nu læner sig mod kamrets bæresten.

Lerkaret fra runddysse nr. 4 i Dyrehaven.

Lidt sydøst, 0,75 meter fra kamret i runddysse 4 i Dyrehaven, fandtes en lillestensætning, der indeholdt et gravkar fra bronzealderen. Karret er 16 cm højt. Det indeholdt brændte ben med en 7 cm lang bronzenål som gravgods. Oven på i karret lå et 6 cm højt lerbæger.

En 7,5 cm. høj lerskål der har ligget som låg over karret var ødelagt, da den lå kun 15 cm under højoverfladen. Der er dog bevaret så meget af den, at dens form kan rekonstrueres. Fundet opbevares i museet på Sønderborg Slot.

*Kilde: Oldtidsminder i Dyrehaven J. Raben:
Fra Als og Sundeved, Hefte 32, 1953.
Lerkaret fra runddysse nr. 4 i Dyrehaven*